

SVEDALA SOCKERBRUK

Lite historik kring brukets sockermagasin

Sockerbrukets tillkomst

Under de sista årtiondena av 1800-talet byggdes framförallt i Skåne men också i andra delar av Sydsverige ett stort antal betsockerbruk. Dessa tillverkade råsocker, som sedan bearbetades till färdiga sockerprodukter på särskilda sockerraffinaderier. Redan på 1600-talet tillkom sockerraffinaderier i Sverige men i ett tidigare skede förädlade de endast importerat råsocker från sockerrör.

I Lund fanns Sockerraffinaderiet Öresund som hade starkt behov av att få tillgång till svenskt råsocker. I början av 1890-talet undersökte man möjligheterna att själv bygga ett råsockerbruk. Tack vare energisk propaganda från Nils Åkesson på Aggarpslund och förvaltaren Montelin på Lindholmens gård förlades sockerbruket till Svedala.

Svedala hade stora fördelar som sockerbruksort; det var en järnvägs-knutpunkt, det fanns tillgång till vatten från Sege å och det fanns ett etablerat samhälle med goda tillfartsvägar.

Den 4 september 1893 hölls konstituerande sammanträde och Svedala Sockerfabriks AB bildades. Aktiekapitalet på en miljon kronor blev inom kort fulltecknat. Raffinaderiet Öresund ingick som huvudintressent med ca 1/3 av aktiekapitalet. Man införskaffade ett lämpligt markområde på ca 26 hektar för 52 000 kr. Arbetena på själva fabriken påbörjades i oktober 1893. De egentliga bruksbyggnaderna var huvudbyggnaden, betladan, koksladan och **sockermagasinet**.

På våren 1894 påbörjades uppförandet av kontorsbyggnaden som även skulle inrymma styrelserum, restaurationslokaler och bostäder. Vid samma tidpunkt igångsattes byggandet av disponentbostaden och något senare på året även kamrersbostaden.

Fabriken kunde efter knappt ett års byggtid påbörja sin första betkampanj den 4 oktober 1894. Det skördades betor från 1 266 hektar. Efter vissa intrimningsbesvär nådde man en medelavverkning av 290 ton betor per dygn, en för den tiden god kapacitet. Det avverkades 37 580 ton betor och kampanjen pågick i 129 dygn - fram till mitten av februari. Av den nämnda betmängden tillverkades 3 718 ton råsocker, som levererades till raffinaderiet i Lund.

För mer utförlig information om Svedala Sockerbruk hänvisas till skrifter i bifogad litteraturförteckning.

Lagring och leverans av råsocker fram till 1918

Som nämnts tillverkades den första kampanjen 3 718 ton råsocker. Betavverkningen och därmed tillverkad råsockermängd ökade stegvis och nådde 1917 6 628 ton. Fram till denna tid säckades allt socker och säckarna transporterades på kärror ned till magasinet. Det var ett tungt och besvärligt arbete med denna säckhantering, som utfördes av särskilda kampanjarbetare.

Råsockermagasinet var från början så väl tilltaget att det rymde ca 6 000 ton säckad vara. Det var alltså möjligt att lagra nästan hela kampanjproduktionen men normalt började man leverera en rätt stor andel av sockret till raffinaderiet under betkampanjens gång.

Råsockret levererades med järnväg till raffinaderiet i Lund fram t o m 1913. Samtliga sockerbruk i Skåne och en del bruk i övriga Sverige köptes 1907 av det då bildade Svenska Sockerfabriks AB (Sockerbolaget). 1913 gjordes en strukturrationalisering och en del raffinaderier blev nedlagda, bl a raffinaderiet i Lund. I fortsättningen levererade Svedala Sockerbruk huvuddelen av sitt råsocker till raffinaderiet i Arlöv.

Nämnas skall också att Lund-Trelleborgs järnväg gick parallellt med sockermagasinet. Det gjordes redan 1894 ett väl förgrenat spårssystem till fabriksområdet. Bruket hade från början eget lok och under 1890-talet inköptes efterhand ett 20-tal lastvagnar. Ett lokstall hade byggts väster om sockermagasinet.

Lagring och leverans av råsocker fram till brukets nedläggning 1946/47

Ca 1915 började Sockerbolaget utreda möjligheterna att lagra och transportera löst socker för att komma ifrån den mycket arbetskrävande säckhanteringen. Utredningar och försök ledde till att samtliga företags fabriker efter hand övergick till löslagring.

I Svedala utförde Skånska Cementgjuteriet 1918 en kraftig förstärkning av sockermagasinet väggarna och det försågs med cementgolv. Den största yttre förändringen var dock att det byggdes en viadukt från fabriken till sockermagasinet, som i ca 35 år blev en välkänd "profil" på orten.

Viadukten och utläggningen av löst socker i magasinet förtjänar en lite närmare beskrivning. Viadukten var en träkonstruktion med längden 180 m från fabrik till magasin. Över Börringevägen gjordes ett 14 meters spann av betong. Transporten skedde med en kabelbana bestående av spel, linrullar och 12 st självlossande vagnar, vardera rymmande 600 kg socker. Kabelbanan sträckte sig nämnda 180 m till magasinet och sedan ytterligare ut över magasinet. Den dubbelspåriga kabelbanan hade en sammanlagd längd av 660 m. Drivverket till kabelbanan köptes av AB Åbjörn Andersson i Svedala och det fungerade, enligt bruksdisponentens utsago, mycket bra.

För utlastningen av sockret köptes en flyttbar maskin från en tysk firma. Sockret lastades på tankvagnar för vidare järnvägstransport till raffinaderiet.

Huvuddelen av sockret lagrades löst i magasinet men ett mindre utrymme var reserverat för säckar av s k andre produkts råsocker. Nämnas skall också att maximalhöjden för det löslagrade sockret var ca 6 m.

Med en del moderniseringar och förbättringar var den beskrivna transport- och lagringsanläggningen i drift fram till brukets nedläggning 1946.

Kallbadhus vid sockermagasinet

Svedala Sockerbruk hade sitt vattenintag från Sege å vid sydvästra delen av sockermagasinet. Vattenintaget utnyttjades endast under betkampanjerna och redan tidigt framkom tankar att utnyttja det till en badanläggning för allmänheten. Det iordningställdes en badbassäng med namnet Svedala municipalsamhälles kallbadhus som togs i bruk 1912.

I Svedalas kommunarkiv finns en noggrant förd kassabok för året 1912, vars debetsida ger en klar bild av badandets omfattning. Följande försäljning av biljetter finns noterade:

1 104 biljetter för vuxna	å 10 öre	110:40
1 358 " " barn	å 5 "	67:90
26 säsongkort för vuxna	å 3:- kr	78:-
31 " " barn	å 1:50 "	<u>46:50</u>
	Summa kr	302:80

Den tegelmurade bassängen var ca 35 m lång och ca 8 m bred. Det var en trampolin i den ända av bassängen som vetter mot sockerbruket. Bassängen var där ca 3 m djup. Från trampolinändan räknat var det 25 m fram en lina som avskiljde en ca 10 m lång och grund barnbassäng. Vid sidorna av bassängen var det gräsmattor där man kunde sola och det fanns också fyra badhytter.

Svedalaborna utnyttjade flitigt detta bad i styvt 40 år - fram till 1953. Sockerbruket rengjorde bassängen före badsäsongens början och stod också för huvuddelen av underhållet fram t o m 1948. Därefter svarade kommunalingenjören för dessa göromål.

Många Svedalabor har fått simundervisning och tagit simborgarmärken i badet. Noterbart är också att den kände simmaren Arne Borg år 1944 gjorde en bejublad uppvisning i badet. När Sockerbolaget 1954 sålde sockermagasinet gjordes en förfrågan till kommunen om man hade önskemål att behålla badet men det angavs att det inom kort skulle byggas en större badanläggning på annan plats.

Bruket utveckling och nedläggning

Bruket utvecklades successivt och 1943 nådde man rekordkapaciteten 1 702 ton betor per dygn, vilket kan jämföras med 290 ton den första kampanjen. 1943 tillverkades 13 073 ton råsocker. Magasinets lagringsutrymme hade genom bl a högre lagringshöjd ökats till ca 8 000 ton. En del sockerleveranser gjordes till raffinaderiet under betkampanjens gång.

Det helt överskuggande problemet för Svedalafabriken var vid denna tid de utredningar som pågick om Sockerbolagets strukturrationalisering och nedläggning av fabriker. Fabriker i Hälsingborg, Kävlinge och Svedala hade kommit överst på nedlägningslistan.

Svedala fick lägga ned driften 1945 men sedan blev det ytterligare en kampanj 1946. De sista betorna togs in i Svedalafabriken den 5 december 1946. Det slutliga nedläggningsbeslutet kom 1947 och därmed hade en styvt 50-årig epok av sockerbruksdrift avslutats på orten.

För Sockerbolaget central teknisk verksamhet till Svedala

Vid alla fabriksnedläggningar uppstår frågan hur man skall utnyttja de friställda lokalerna. I Svedalas fall övertogs anläggningen av trångbodd teknisk verksamhet, som överflyttades från Arlöv.

I ett s k kampanjhem, som var under uppförande, inreddes lokaler till den centrala automatiseringsavdelningen. Till det tidigare kamerala kontoret överflyttades en maskinteknisk avdelning.

Under och efter andra världskriget var det svårt med tillverkning av sockerbruksmaskiner och reservdelar till dessa. I det nedlagda brukets verkstadslokaler startades 1947 med yrkesarbetare från bruket en sådan tillverkning. Lokalerna var dock otillräckliga och man började utnyttja de rymliga lokalerna i f d sockermagasinet.

Sockermagasinet byggdes om till en modern centralverkstad, som blev klar för inflyttning 1949/50. I centralverkstaden, som även inrymde ett centralförråd för Sockerbolaget, drevs en omfattande tillverkning. I denna ingick stora processutrustningar av typen fodertorkar och kokpannor.

Centralverkstaden i f d sockermagasinet fyllde en stor uppgift under efterkrigstiden. Efterhand hade dock tillverkningen av sockerbruksmaskiner kommit igång i det krigshärjade Europa och 1954 kom ett beslut att nedlägga verkstaden. Byggnaden försåldes till Eric Ljung Kommanditbolag - nuvarande ägare är Cirrus AB.

Svedala 1996-11-20

K G Andersson

SVEDALA SOCKERBRUK

Kort litteraturförteckning

Svenska Sockerfabriksdirigenternas Förening. Protokoll och förhandlingar 1905 - 1944. Danisco Sugar AB - arkiv och bibliotek.

Socket Meddelanden 1947. H. B. af Klinteberg. **Svedala Sockerbruk, dess tillblivelse och första betkampanj**. Danisco Sugar AB - arkiv och bibliotek.

Andersson, K-G. 1994. **Socketverksamheten i Svedala 100 år**.

Collin, C. M. 1900. **Om socker och Svedala Sockerfabriks Aktiebolag**.

Kuuse, Jan. **Socketbolaget 1907 - 1982**.

Diverse handlingar i Svedalas kommunarkiv. Bl a om kallbadhuset.